

ee) početí nebo skončení válečného stavu má podstatný vliv na kvalifikaci činu trestného a jeho trestání, a při mnohých deliktech jsou stanoveny po čas války zvláštní nebo tužší tresty.

III. Roztřídění deliktů:

1. obecné delikty, které shodují se s delikty občanského zákona trestního neb obdobny jsou jim;

2. zločiny proti válečné moci státu a

3. vlastní vojenské zločiny.

ad 1. Mezi obecnými zločiny a přečiny vynikají některé, které zvláštním způsobem jsou posuzovány a označovány bývají jako zločiny a přečiny »vojensky kvalifikované«, anýž přímo se odnášejí k účelům vojenským neb osobám vojenským; ku př. zlomyslné poškození nebo porušení telegrafů státních ve prospěch nepřítele (§ 367 tr. z. voj.), bitky mezi důstojníky (§ 445 tr. z. voj.), nadřzování při souboji se strany představeného (§ 447 tr. z. voj.), krádež mezi soudruhy (§ 461 tr. z. voj.), námořské loupežnictví (§ 490 tr. z. voj.), plen (§ 492 tr. z. voj.) a j. v.

ad 2. Zločiny proti válečné moci státu: neoprávněné verbování (§ 306), svádění nebo přispívání poskytnuté při porušení vojenské služební povinnosti, již vojín přísahou na se vzal (§ 314 tr. z. voj.), špehounství a jinaké činy nesoucí se proti válečné moci (§ 321 tr. z. voj.).

ad 3. Vojenské delikty, kterých dopustiti se může toliko vojín, který složil přísahu na články válečné, jsou dle ustanovení vojenského zákoníka trestního tyto:

a) porušení subordinace počítaje v to i pokus vraždy představeného (§§ 145 a násl. tr. z. voj.);

b) odboj (§ 159 a násl. tr. z. voj.);

c) vzpoura (§ 167 a násl. tr. z. voj.);

d) vzepření se a neuctivé chování vůči vojenským strážím (§ 172 a násl. tr. z. voj.);

e) deserce (§ 183 tr. z. voj.);

f) svémocné vzdálení se (§ 212 a násl. tr. z. voj.);

g) návod k deserčnímu komplotu (§ 216 tr. z. voj.);

h) porušení povinnosti ve službě strážní (§ 230 a násl. tr. z. voj.);

i) zbabělost (§ 243 a násl. tr. z. voj.);

j) porušení kázně a řádu (§ 261 a násl. tr. z. voj.);

k) zanedbání služebních předpisů vůbec (§ 271 a násl. tr. z. voj.);

l) poškození sebe sama (§ 293 tr. z. voj.; vojenský delikt záležející v pozbytí nároku na úctu jiných a zvláště soudruhů, který nyní již nespadá v obvod vojenského zákona trestního).

Právo válečné.

I. Pojem.

Činí se rozdíl mezi válečným právem v subjektivním smyslu jakožto právem ku válce a v objektivním smyslu jako právem ve válce. Právo ku válce, vésti válku má ráz vnitrostátní a mezinárodní. Předkem jest to vnitřní záležitostí státu, komu přísluší vésti válku jakožto zástupci státu. Podle čl. 4 stát. zák. ze dne 21. prosince 1867, č. 145 ř. z. přísluší právo toto císaři, který má též vrchní rozkaz nad celou ozbrojenou mocí říše.

V nevlastním slova smyslu rozumí se právem válečným soubor válečných zákonů v rámci vojenského zákona trestního, k nimž náležejí

však nejen ustanovení o trestných činech, jež mohou být spáchány pouze ve válce (ku př. kořistění, drancování), nýbrž spadají sem též ustanovení o trestných činech, jichž lze se sice dopustiti i v míru, pro které však platí tužší a přísnější ustanovení trestná vzhledem ku tíži porušení povinností, důležitosti splnění povinností nebo vzhledem ku následkům porušení povinností ve válce.

V rakouském trestním vojenském řízení rozumí se konečně právem válečným porotčí soud povoláný k rozsuzování trestných sporů vyššího řádu, pokud se týká, vojenský sborový soud I. instance zřízený a soudící v závěrečném projednávání takovýchto sporů (§§ 223 a násl. voj. zák. trest.).

Za válečnou stranu a sice veřejnou válečnou stranu, tedy za subjekt k válce oprávněný ve smyslu práva mezinárodního platí bezpodmínečně toliko samostatné státy.

Jelikož po základních zákonech státních (zák. ze dne 21. prosince 1867, č. 146 ř. z.) válečnictví jest společnou záležitostí království a zemí na říšské radě zastoupených a zemí koruny uherské, jeví se býti na venek válečnou stranou toliko celé rakousko-uherské mocnářství, nikoli však jednotlivé části říše.

Toliko v nevlastním slova smyslu pokládá právo mezinárodní za válečnou stranu i povstalec, pokud nejde o přechodné nebo lokalisované povstání, nýbrž o organisovanou moc válečnou vystupující jako moc státní.

Vlastnímu státu volno jest ovšem jednati s organisovanou mocí odbojnou, jako se stranou válečnou prve, než některý jiný stát uznal ji za moc válečnou.

Nehledě k organisovanému odboji a ku válce občanské jeví se válka jako souhrn opatření ku odčinění bezpráví nebo ku vymožení nároku jistého se zbraní v rukou jakožto nejkrajnější svépomoc státu vůči státu jinému. Na povaze »oprávněné« války ničeho nemění, zda nejkrajnějším opatřením fysického boje předcházely mírnější prostředky svépomoci (retorse, repressalie, embargo, blokáda atd.) a zda dožadováno se přátelského zakročení třetího státu čili nic, a zda konečně příčina války byla skutečná či jen nastrojená; jenom když válku vede stát ku válce oprávněný a v rámci objektivního práva válečného. Právo válečné v tomto smyslu jest soujmem všech zásad práva mezinárodního, které v případě války upravují poměr válčících stran a států nesúčastněných (neutrálních). Pokud zásady tyto týkají se užívání prostředků a šetření mezí ve smyslu moderního válčení, označují se jako zvyklost válečná, kdežto *raison*ou válečnou nazývá se překročení zvyklosti válečné, které vyvoláno bylo nezbytnou (nejkrajnější) nutností nebo v odvetu za nepřátelské chování přičící se zásadami práva mezinárodního, avšak vybočení to obmezuje se vždy jen na míru nejnnutnější.

II. Co do zvyklostí válečných rozhodnými jsou nyní mezinárodní úmluvy a nařízení státem vydaná; k těmto mezinárodním úmluvám přináleží:

1. pařížská deklarace ze dne 16. dubna 1856, již odstraněno lapačství a obmezeno právo námořského kořistění;
2. ženevská konvence ze dne 22. srpna 1864 o zmírnění osudu vojnů poraněných v poli a
3. petrohradská konvence ze dne 29. listopadu až do 11. prosince 1887 o záповědi užívání třaskavých strel pod určitou nejmenší (minimální) váhou.

Nařízení státem vydaná nalézají se ve služebních předpisech pro c. a k. vojsko, zvláště II. díl z r. 1887 (o styku s nepřítelem, o chování se v boji a po boji, nakládání se zajatci atd.), v manifestech válečných a v instrukcích nejvyššího velitele válečného (císaře) svědčících vrchním velitelům vojsk. Opatření dle válečné raisony (ku př. prohlášení, že »pardonu« se přijalo nebo že »pardon« dán byl nebo odepřen, zapálení míst setrvávších v odporu atd.) činí velitel vojska na základě instrukce, která mu zvlášť byla dána, nebo — je-li nebezpečí v prodlení — na své vlastní zodpovídání mocí svého oprávnění.

III. Má-li se užití práva válečného v objektivním slova smyslu, předpokládá se stav válečný. Antické slavnostní prohlašování války jako podmínka spravedlivé války vyšlo z obyčeje; ani později obvyklé válečné manifesty nebo podání ultimáta, konečně přerušení diplomatického spojení nejsou podstatnými formalitami, jimiž se válka prohlašuje; rozhodným jest toliko, aby skutečně nastoupil stav válečný.

Toto stanovisko mezinárodního práva sdílí též § 89 voj. zák. trest., dle něhož stačí ku stanovení počátku války a ku početí platnosti zákonů válečných rozkaz vyhlášený vojsku nebo též jenom oddělení vojska, nebo osazení lodí mužstvem náležejícím ku výzbroji válečného loďstva. Podobně končí však válečná perioda všeobecně dnem prohlášení dotyčného armádního rozkazu a pro jednotlivá oddělení tím dnem, kdy sprostěna byla své služby válečné nebo doplňuje-li loď do přístavu určeného ku odzbrojení kterýmžto dnem eo ipso nabývají působnosti zákony v čas míru platné. V dobách našich nejsou praktickými více formální avocatoria, odvolací patenty ku poddaným žijícím v zemi nepřátelské. Dle § 143 zák. ze dne 28. června 1890, č. 137 ř. z. dopouští se zločinu ti, kdož neuposlechnou úmyslně třeba jen všeobecně povolacího rozkazu vydaného na rozkaz císaře ku doplnění vojska (stavu námořnictva nebo zeměbrany) na stav válečný. Zcela obdobně počítá též § 321 voj. zák. trest. do času válečného i onen čas, kde sice nedošlo k nějaké nepřátelské akci, avšak na bíledni jest, že učiněna byla vojenská opatření nebo zbrojení proti hrozícímu nepříteli. Úřední prohlášení válečného stavu, pokud se týká, rozšíření kompetence soudů vojenských na všechny civilní osoby, pokud jde o zločin nedovoleného verbování, svádění nebo přispění při činech porušujících povinnost služební, v kterou se vojín přísahou uvázal, dále pokud jde o zločin vyzvědačství a o jiné činy čelící proti moci válečné, určí ve smyslu § 7 zák. ze dne 20. května 1869, č. 78 ř. z. ministr spravedlnosti.

IV. Právo válečné činí rozdíl mezi příslušníky státní branné moci a mezi ostatními příslušníky nepřátelského státu. Jedině proti oněm vede se válka na život a na smrt; s ostatními (pokojnými) obyvateli nakládá se dle práva válečného jenom pokud jde o dodání nebo zadržení rukojmí válečných a pokud mají býti tito podrobeni trestním zákonům vojenským okkupantovým a konečně v majetkoprávní příčině, pokud jde o zabránění (konfiskaci) zbraní a náboje, o rekvisici movitých věcí k vydržování, ubytování a vyzbrojení vojsk a k účelům operačním, a věcí nemovitých ku provedení děl operačních. Toliko z nejposlednějších důvodů raisony válečné smí velitel dovoliti kořistění (na místech, která dlužno určitě naznačiti, a po dobu přesně stanovenou) a naříditi, že (ku bezpečnosti vlastního vojska) nesmí se nikdo více zajmouti, nýbrž že musí se každý ozbrojený nepřítel usmrtiti, ježto zvyklost válečná zapovídá usmrco-

vati a poraniti nepřítelů tasícího zbraň, při čemž za »nepřítelů« považují se toliko příslušníci organisované branné moci, kdežto obyvatelé nepřátelské země na vlastní pěst zbrojící posuzují se jako odbojníci neboli harcovníci, a mohou být tedy po případě jako zločinci souzeni dle práva stanného.

Příslušníky státní branné moci rakousko-uherského mocnářství jsou osoby zařazené do c. a k. armády, do c. a k. válečného námořnictva, do bosenské trupy, do c. a k. zeměbrany (mořebrany) a královské zeměbrany a do organisované domobrany. Avšak i tyto části vojska požívají přednosti válečné strany jenom potud, pokud bojují dovolenými prostředky.

V. Dovolenyými prostředky ve válce jsou: otevřená síla a leť; síly nesmí se však užívat ani zbytečně ani ukrutně (ku př. usmrcovati bezbranné nebo k boji neschopné, užívat zbraní jedem napuštěných nebo bezúčelné bolesti způsobujících atd., při čemž nelze uchýliti se k nízké šalbě nebo věrolomnosti: jako užívat falešných praporů nebo uniforem ještě na počátku boje nebo přepadnutí tlup, kterým byl zaručen odchod ve volném průvodu).

Než také jenom osoby branného stavu lze bezvýjimečně v boji muž proti muži usmrcovati a poraniti, kdežto osoby nenáležející k stavu brannému nesmí se ojedinele napadati; uchopí-li se však osoby tyto zbraně, pozbývají nároků na ušetření ve smyslu válečného práva.

Z osob vojenských nenáležejících ku stavu brannému osvobození jsou od válečného zajetí duchovní, lékaři, lékárníci a pomocníci hojičů, mají-li odznaky ustanovené konvencemi. Ostatní osoby ku př. auditory, profosy atd. lze zajmouti, a podobně i ty civilní osoby, které obstarávají jakékoli, třeba jen nepřímé služby válečné jako ku př. ministři, diplomati, úředníci, běžci atd.

Válka může býti skončena buďto bez jakéhokoli formálního prohlášení tím, že se všestranně zastaví nepřátelství a obnoví poznovu mírný styk, nebo tím, že přemožená strana úplně a bezpodmínečně vzdá se vítězi a moc státní na něho přejde, nebo konečně tím způsobem, že se uzavře formálně mír. Tento způsob jest v dnešním právu mezinárodním neobvyklejším. Prve než uzavřen jest mír, nastává klid zbroje, a na to následuje ratifikace ve formě smlouvy o míru spořádané ve člancích. (Viz též čl. »Postliminium« a »Neutralita«).

Právo věcné viz Věci a právo věcné.

Právo vodní.

I. Část všeobecná.

Voda jest nezbytným předmětem potřeby lidské jsouc netoliko požívána, ale v předních odvětvích lidské činnosti činitelem, který ve všech dobách mocně působil na osobní i hospodářský rozvoj lidské společnosti a vydatně přispěl k nesmírnému pokroku v přerozmanitých druzích výroby; i bylo nuceno zákonodárství náležitě přihlídnouti k dobročinným a požehnaným účinkům vody a vodstva. Již nejstarší zákoníky — tak zejména právo římské — upravuje svými předpisy vodu; mezi *res omnium communes*, k nimž přísluší každému právo užívání, řadilo právo římské vodu tekoucí (*aqua profluens*) a počítalo sem řeky, potoky, prameny, moře a jeho oblasti (pobřeží), kdežto soukromých práv bylo lze nabýti k vyloučeným částem vodstva, tak ku př. k načerpané vodě. Zvláště připadalo jednotlivci vlastnictví ku dnu mořskému a ku pobřeží, které podrobena bylo panství člověka tím, že zřízeny byly na nich stavby; leč vlastnictví toto zaniká, jakmile zničena jest opět stavba rozpoutaným mořem nebo